

Türkiye’de Madencilik Alanında Sendikal Mücadele Sorunları...

SOMA’DA SENDİKAL HAREKETİN SIKINTILARI

Tayfun Görgün
DISK/DEV MADEN-SEN
Genel Başkanı

Türkiye; maden çeşidinin fazla olmasının yanında bazı maden kalemlerinde dünya rezervlerinin önemli oranda bulunması nedeniyle dünyadaki şanslı ülkelerin arasında gelmektedir. Binlerce yıldan beri yeraltında duran maden zenginliği, işletme ile aktif hale gelmektedir. Maden işletmeleri ancak ekolojik ve insani normlara uygun olarak çalıştırıldığında toplumsal yarar elde edilebilmekte; aksi halde Soma’da olduğu gibi facia ve acılara yol açmaktadır.

Türkiye’de giderek artan maden işletmeciliği, doğası gereğince yaygın olarak kırsal kesimde faaliyet göstermektedir. Kırsal bölge; toplumsal ve kamu denetiminin yetersiz bulunduğu, bilgi eksikliğinin fazla olduğu yörelerdir.

‘Taşeron Cumhuriyeti’

Son yıllarda hız kazanan özelleştirme çalışmaları sonucunda kamu madenleri; kiralama, hizmet alımı ya da mülkiyet devri yöntemiyle özelleştirildi ve taşeronlaştırıldı. Özel şirketler bu ocakları olması gerektiği gibi işletemediler. Bilgi, teknoloji, deneyim ve sermaye eksikliğinin sebep olduğu dezavantajı işçinin alın teri ve canı üzerinden yapılan ahlaksız ve yasadışı tasarrufla kapatıyorlar. Üstelik bu işletmelerin çoğu, inşaat vb. madencilik sektörü dışında faaliyet gösteren firmalardır.

Özelleştirmeyle birlikte yaygınlaştırılan taşeronlaştırma bir devlet modeli haline geldi. Son yıllarda artmakta olan ve giderek daha da artacak olan maden işletmeciliğinde gerek kamu ve gerekse özel sektör aracılığıyla yaratılan taşeron sistemi, sektörde belirleyici bir büyüklüğe ulaştı. Esnek, kural-sız, sendikası, kayıt dışı çalışmaya dayalı taşeronlar elinde üretim artarken, iş kazaları ve ölümler de hızla arttı.

Madencilikteki işçi sağlığı ve güvenliğini yok sayan bu ihlaller, yasadışı faaliyetler; kırsalda adeta yapanın yanına kalmaktadır. Gerek çalışma koşulları, gerekse bilgiye ulaşma açısından maden işçileri ve maden havzalarında yaşayan köylüler haklarını öğrenmek, elde etmek ve hakları çiğnendiğinde adalete ulaşmakta en dezavantajlı grup içerisinde yer almaktadır. Çünkü işçi haklarını kısıtlamak, ucuz üretim için kuralları ihlal etmek konusunda yasal mevzuatı kolayca kullanan ve ihlal eden işverenler karşısında işçiler, adeta yalnız ve sahipsiz durumdadır. Bu yalnızlık ve çaresizlik, sendikası çalıştırmak ya da işverenin güdümünde sendikaların dışında hiçbir sendikayı işyerine sokmamakla sağlanmakta ve devam ettirilmektedir.

Soma’daki 301 işçinin öldüğü bu cinayetin ortamını hazırlayan taşeron sistemidir. İşçilerin, işveren güdümündeki sendikalara hapsedilerek muvazaalı taşeron koşullarında çalıştırılmasıdır.

AKP iktidara geldiğinde taşeron işçi sayısı 387 bin iken bugün 2 milyonu aşkın rakamlardan bahsedilmektedir. Bu o kadar kural-sız bir çalıştırma biçimidir ki, Türkiye’yi yönetenler bile taşeron işçi sayısını bilmemektedir. İşçi sağlığı ve güvenliği alanının bile taşeron devredildiği ülkemizde yasadışı, insanlık dışı bir “taşeron cumhuriyeti” kurulmaktadır.

Türkiye Maden Kazasında 3. Sırada

Soma’daki bu trajedi, münferit bir olay değildir. Türkiye, maden işçileri açısından ölümlü ve yaralanmalı iş kazası oranlarının fazlalığı söz konusu olduğunda dünyada 3. sırada gelmektedir. 2013’te yaklaşık olarak 13 bin madenci

madenlerde yaralandı. 2000 yılından bu yana 1308 maden işçisi üzücü şekilde işyeri kazalarında öldürüldü.

Ne yazık ki hükümet, güvenliğin temin edilmesi amacıyla madenlerin yeterli ölçüde denetlenmesi için ciddi ve samimi bir çaba da sarf etmemiştir. Maden işkolundaki ölüm ve yaralanmalara ilişkin yüksek rakamların ışığı altında, hükümetin tutumu ciddiyetsiz ve kabul edilemezdir. Çalışma Bakanlığı Soma Faciası'nın yaşandığı madenin, en son 2014 Mart'ında olmak üzere 2012'den beri 8 kez denetlendiğini iddia etmekte ve kanuna uygun olduğunu ifade etmektedir. Bu korkunç patlama göz önüne alınacak olursa, söz konusu denetimlerin kurlsız, etkisiz ve yanıltıcı olduğu ortadadır.

İşveren-İktidar-Sendika Çıkmazında İşçiler

Çalışma koşullarını düzenleyen yasalarda bir çok değişiklik yapılmış olsa da ana felsefe 12 Eylül askeri rejiminden kalan omurgayı korumaktadır. Demokratik sendikacılık, sendika seçme ve kurma, grev ve lokavt alanlarına ilişkin mevzuatta, bu hakları düzenleyen, güvence altına alan değil; yasakçı, sınırlayıcı, zorlaştırıcı özellikler korumaktadır. Böylece işçilerin ortak gücü, savunma ve korunma örgütü olması gereken sendikalar, genellikle önce işverenlerin haklarını gözeten aygıtlar haline dönüşmüş durumdadır. Bu işleve aykırı durma çabası içinde olan sendikalara ise zararlı örgütler muamelesi hem yasal mevzuat olarak ve hem de fiili uygulama ve propaganda ile sürdürülmektedir. Siyasette emek ve sendikal hakların merkeze alınmadığı ve Parlamento'da karşılık bulmadığı gerçeğinin ışığında sendikaların ve işçilerin bu çemberi, bu kısırılmışlığı tek başlarına aşabilmeleri de, işçi ve sendika haklar mücadelesini yükseltmeleri de kolay olmayacaktır.

Soma'da son yıllarda hızla artan özelleştirme ve taşeron çalışmasının işçiler açısından kölelik düzenine ve korku çemberine dönüşmesi, bu dönüşümün ortağı ve parçası olan ve bundan nemalanan bir sendikal düzenle birlikte yaratılmıştır. Öyle ki işveren, sendika ve siyasetçilerden oluşan çıkar koalisyonu sonucunda, işçiler işverenden çok sendikadan korkan bir hale getirilmiştir.

İşçi Yargıda da Hakkını Alamıyor

Facia, ölümler ve hak ihlallerinde önemli bir konu da işçilerin hukuk ve adalete erişmesinin engellenmesidir. Hak ihlallerinde ve yasaların çiğnenmesinde işçilerin adalete erişim mekanizmalarında kapsamlı sorunlar vardır. Dava açmak için gereken harçlar, bilirkişi ücretleri, giderler çok yüksektir. Seri usul yargılaması gereği, iki ay içinde bitmesi gereken davalar bile yıllarca sürünerek işçinin tahammülü ve mecalini sınavdan geçirmektedir.

İşverenler işçilerin adalete ulaşım sonucunu engellemek için, tutanak, kayıt sistemi, evrak kayıt, muhasebe ve personel evrakları, işçilere verilmesi zorunlu belgeler, bildirimler vb. alanlarda tahrifat, hileli belge benzeri yasadışı uygulamalarına devam etmektedirler.

İşverenin hukuksuz uygulamalarına sendikanın ortaklığı konusuna çarpıcı bir örnek şöyledir: Geçen yıl Soma Dar-kale Bölgesi'ndeki Enerji Bakanlığı'na bağlı Türkiye Kömür

İşletmeleri/Ege Linyit İşletmeleri'ne (ELİ) bağlı sahada faaliyet gösteren Uyar Madencilik işyerinde Kasım 2013 yılında tekrar meydana gelen iş cinayetinde 1 işçi ölmüş, 3 işçi de yaralanmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı müfettişleri üst üste ölümlü iş cinayetleri olan bu işyerini, eksiklerin tamamlanmasına kadar kapatmıştır. İstenen önlemlerin maliyeti, rezerv ve bir kaç ay sonra sözleşme süresinin tamamlanacak olması nedeniyle işveren faaliyetine son vermiş, işçilere de kاپıyı göstermiştir. Yasa gereği ödemek zorunda olduğu maaş ve kıdem tazminatları için 2016-2017 yılları tarihli senet vereceğini, ancak senetleri işverenin hazırladığı sözleşmeyi imzalayan işçilere vereceğini beyan etmiştir. Teklif edilen sözleşmede, senetleri başkasına ciro etmeyeceği, zamanında ödenmez ise icra işlemi yapılmayacağı, işverenden başkaca alacağı kalmadığı ve dava açmayacağı gibi komik maddeler bulunmaktadır. İşçiler bunu üzerine üyesi oldukları ve işyerinde toplu iş sözleşmesi bağtlanmış olan Türkiye Maden-İş Sendikası'na başvurarak sorunu çözmesini talep etmişler. Sendikanın ise işverenin zor durumda olduğunu, senetleri almalarının hayırlı olacağını, başka da bir şey yapılamayacağını söylediği belirtilmektedir. Halbuki yasalarda kıdem tazminatları, ücret ve işçi alacaklarının ödeme süre ve koşulları açıkça tanımlanmıştır.

Bu işçilerin haklarını alması konusunda yetkili olan sendika değil, bizim sendikamız görev yapmış; dava açılması, üst işveren olan ELİ'den Uyar Maden İşletmesi'nin istihkak, alacak ve teminatlarının ödenmeyen işçi hakları için bloke edilmesi, hukuksuzluğun duyurulması vb. çalışmalar yapılmıştır. Uyar Madencilik işverenin devletteki alacakları ne yazık ki ödenmiştir. Ama işçilerin Ekim ve Kasım 2013 yılına ait maaşları, kıdem tazminatları ve diğer alacakları halen ödenmemiştir. Yani hak ihlalleri, yasa ihlalleri sendikal olmalarına rağmen eskiden beri kapsamlı ve sistematik biçimde yapılmaktadır. Halen de devam ettirilmektedir.

Ülkemizin gündemine damgasını vuran 13 Mayıs 2014 tarihinde 301 işçinin yaşamını yitirdiği faciyanın yaşandığı Eynes Ocağı dışında, Soma Kömürleri A.Ş.'nin diğer (Işıklar ve Atabacası) iki linyit işletmesinde o günden bu yana üretim yoktur. Ocakların eksikleri giderilememiştir. İşçiler ücretsiz izinli sayılıp, ocakların geleceğine dair çeşitli yorumlar yapılırken; işletmede çalışan işçiler ise bir yandan yaşamını yitiren arkadaşlarının üzüntüsünü, travmasını taşıyor, diğer yandan belirsizlik ve gelecek kaygısıyla sıkıntı içinde yaşıyorlar.

Soma Faciası'nda 2. Perde

Soma'da yaşanan iş cinayeti sonrasında, işverenlerin hala yasal olmayan uygulamalarına kaldıkları yerden hiç ara vermeden devam ettirme çabaları ısrarla sürdürülmektedir. Bunlardan İmbat Madencilik Enerji Turizm San. ve Tic. A.Ş işverenin, işçilerin taleplerinin yer aldığı dilekçeleri almadığı; işçilerden e-devlet şifresi istediği; raporlu işçiyi işten attığı şeklinde iddialar vardır. İş cinayetleriyle ölümlere karşı yasal haklarını savunan işçiler şimdi işveren ve onun kuklası sendikanın boy hedefinde baskı görüyorlar, taciz ve tehdit ediliyorlar.

Faciadan sonra yasadışı uygulamalar, Soma özelindeki genel hassasiyete rağmen, başvurularımıza ve suç duyurularımıza rağmen devam etmektedir. Denetlemeler yapıp ocaklar

güvenli hale getirilene kadar işçilerin yeraltında çalışmaya zorlanamayacağı, işten atılmayacağı, maaş ve ücretlerinin teminat altında olacağı devletin en üst düzey yetkilileri tarafından söz verilmesine rağmen hem bu hususlar hem de diğer genel yasalar açıkça ve ısrarla ihlal edilmeye devam edilmektedir. İşten atılan işçiler vardır. İşten atıldığı söylenen ve işyerine sokulmayan işçilere yasa gereği yapılması gereken yazılı bildirimler yapılmayarak, atıldığı gerekçeyle işyerine alınmayarak evine dönen işçinin ardından işe gelmediği şeklinde tutanak tutulup, kusurlu duruma düşürülme hilesi vardır. İşten atılmaya zorlanan işçilerden, başka iş bulduğu için kendi rızasıyla işten ayrılmaya dilekçesi imzalatılmaya zorlanarak çalıştırılan işçiler vardır.

İşverenler kanuna açıkça aykırı biçimde işçilerden e-devlet şifresini ve bu şifrenin bulunduğu belgeyi almaya çalışmakta ve bu belgenin işverene teslim edilmesini isteyen duyuruları ilan panolarına asmaktan bile çekinmemektedir.

Sendikal ayrımcılık; baskı ve tehdit, ceza vermek ve işten atmak gibi yasadışı uygulamalarla devam ettirilmektedir. İşverenler, Anayasa ve yasalarla kesin olarak yasaklanmış olmasına rağmen "DISK'e üye olanlara yıllık kömür yardımı ve bazı sosyal hakların ödenmeyeceği, işten atılacağı" vb. propagandayı aleni olarak yapmaktadır.

Bu konuda ve diğer ihlallerde sendikamızın Cumhuriyet Başsavcılığı'na yaptığı suç duyuruları, Kaymakamlık ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yaptığı bildirim ve şikayetlere karşın durum değişmiş değildir.

Tüm bu uygulamalar açıkça yapılmaya devam ederken, Soma'daki yetkili sendika, üyesi olsun ya da olmasın bu haksızlıklara uğrayan işçilere sahip çıkmamakta, tam tersine tüm bunlar sendikanın bilgisi, onayı ve işbirliğiyle yapılmaktadır. Soma'da durum böyledir. İşçiler bu şartlar altındadır. Sendikal mücadele bu seviyededir.

Soma'da çarpık ve dengesiz biçimde yasalara, mevzuata, madencilik bilim ve geleneğine aykırı olarak işverenler ve çıkar çevreleri tarafından fiilen kurulmuş bulunan ve bazı sendikaların suç ve çıkar ortaklığı yaptığı bu vahşi sistem, bu çalışma şartları Türkiye'nin bir çok bölgesinde benzer biçimde ve bazen daha ağır şekilde sürmektedir.

Bu çağ dışı, insanlığa aykırı üretim süreci ve iş cinayetleri elbette kader değildir. Şartlar ne kadar ağır olursa olsun, emek düşmanı koalisyon ne kadar kuvvetli olursa olsun tarihten biliyoruz ki son sözü daima direnenler söyler.

Soma'dan sözümüz şudur: Boyun eğmeyenlere, diz çökmeyenlere selam olsun. ■

Soma'da son yıllarda hızla artan özelleştirme ve taşeron çalışmasının işçiler açısından kölelik düzenine ve korku çemberine dönüşmesi,

bu dönüşümün ortağı ve parçası olan ve bundan nemalanan bir sendikal düzenle birlikte yaratılmıştır. Öyle ki işveren, sendika ve siyasetçilerden oluşan çıkar koalisyonu sonucunda, işçiler işverenden çok sendikadan korkan bir hale getirilmiştir.